

Ur

1809 års revolution och dess män

Tidstavlor

af

C.A. Adlersparre

Vi hafva sagt, att Adlersparre i många af sina idéer stod framom eller före sitt tidevarf. Några af hans efterlemnade anteckningar från 1798 till 1809 rättfärdiga påståendet. Bland dessa nämna vi särskildt ett påbörjadt men ofulländadt »Project till ny Regeringsform»; ett fragmentariskt värtalighetsstycke, benämndt »Samhällsordning och Samhällslif»; en mindre uppsats, kallad »Min politiska Religion». Flera tankar särdeles i den sednare afhandlingen, närma sig mycket de åsigter, som utgöra dagens lösen och ära. Följande utdrag skola intyga sanningen i våra ord..

”Påbörjadt men ofulländadt Project till ny Regeringsform”

I.

Lagen skall skydda alla medborgare lika. Den måste freda oss för all godtycklig behandling.

II

Lagen måste försäkra medborgaren vid lika rättigheter, till alla förmåner och embeten i staten.

III.

Representationen måste blifva folkenlig, om kastinflytelsen skall upphöra. Folkrepresentationen bör skaffa oss den lagen, som bestämmer medborgares ömsesides skyldigheter och rättigheter, så kort, så bestämd, så tydlig, som möjligt är; så att, vid tydningen af den, medborgaren icke kan blottställas för den låga hämnden och egennyttan.

IV.

Folkets fullmäktigade böra för framtiden bestämma en national-representation, mera ledande till sitt ändamål, än den förut varande.

V.

Det är en sanning, redan medgifven af hvarje tänkande, att ståndåtskillnaden är ett påfund från aflägsna tidevarf, och ej mera är lämpligt i detta vi lefva. Alla tiders historia visar oss, att i alla stater denna åtskillnad alstrat de olyckligaste följder. Å ena sidan ett förolämpande högmod, förtryck och privilegier -- å andra sidan afund och hämnd.

VI.

Medborgares gemensamma väl fordrar ett redligt förvaltande af statens medel - det vill säga de skatter, dem medborgare, oftast med den största uppoffring, utgifva till statens behof. I följd af denna sats är gifvet: att all möjlig besparing måste iakttagas. Alla öfverflödiga embeten indragas och tjenstemännens antal bestämmas till de blott nyttiga. All lysande representation är en chimère — den betungar staten, utan att till det minsta gagna den.

VII.

Redovisningen för statens medel bör hvarje år från predikstolarna kungöras, på det att folket må vara i tillfälle att se, att dess uppoffringar för allmänt väl, till sitt ändamål, redligt och sparsamt användes.

VIII.

Beskattningen bör vara bestämd efter grunder, som äro billiga. Den bör endast upptagas under dessa benämningar: Egendoms-, Persons- och Näringskatt. Härigenom blir redogörelsen enklare och mera fattbar för den i sådana ämnen mindre kunnige.

IX.

Jordens beskattning efter hemmantal är osäker. Den är ännu mer, den är orättvis. Den torde bättre bestämmas efter visst för hvarje geometriskt tunneland, som är i häfd och bruk. Det näringstvång, äldre lagar beredt, torde vara tid upphäfva; och den idoge en gång få använda sin verksamhet på hvad ställe och sätt, som helst han vill, då han till staten erlägger sin näringskatt.

X.

Alla toma titlar böra försvinna. Staten skall ej riktas (*berikas*) på något sätt, som möjligtvis kan nedsätta medborgarens personliga värde eller göra honom svag

för och beroende af nåd. Nåd är något som blott bör äga värde för brottslingar.

XI.

Vid frågan om brottmål hör den största uppmärksamhet visas personliga säkerheten.

XII.

Det sätt lagen antagit, att med värjemålsed freda sig, är en lag, stridande mot förnuftet. Den anklagade bör antingen kunna dömas skyldig, eller är han fri. Emellan dessa båda vilkor gifves icke något mellanrum.

XIII.

I fråga om dödsstraff är lagen stridig mot rättvisa och mensklighet. Den brottsliges förbättring kan med detta straff icke vinnas — och i afseende på varningen för andra, är detta ej verkande.

XIV.

Dödsstraffet strider mot rättvisan — så vida i lagens namn då utöfvas samma brott, för hvilket den anklagade skulle lida. Det strider mot menskligheten, att med lugn och methodiskt kunna låta verkställa det. Oftast dör en sådan olycklig i den grufligaste sinnesförfattning. Oftast beror dess straff på omdömet, som en, kanhända mindre kunnig läkare, vid besigtning gifvet; och måhända grundlægges ofta den anklagades rysliga öde af en domares ransakning, som möjligen icke hade förstånd nog för att granska och utreda med den noggrannhet, som vid ett så viktigt ämne hade varit nödigt; och den klokaste öfverdomare måste ändå hemta skälen för sin dom af en sådan ransakning.

XV.

Snart sagdt alla stater brottmålshistorier lemna oss de rysligaste exempel på oskyldige, som straffats till

lifvet. Ett sådant mord kan ingen makt godtgöra.

XVI.

En brottsling bör få lefva, för att kunna förbättras. Men det bör ock sörjas för dess bättring.

XVII.

Till ett samhälles väl bidrager i betydligaste måtto en ren och sund religion. Den bör vara enkel, så, att den för det inskränktaste begrepp är praktisk. Den bör grundas på dessa höga sanningar: Gud, Dygd och Odödlighet.

XVIII.

Våra trosformer, påkastade oss af förflutna seklers kyrkomöten, tarfva öfverseende och correction.

XIX.

Begreppet om Gud och moralitet bör icke vara byggt på någon fördom, på någon sats, som ej kan bevisas. Sedolagen visar människan sina pligter, och från vår förmåga att vara dygdige, följer skyldigheten för oss, att vara det. Utan förmågan att vara dygdig, vore människan blott till hälften människa.

XX.

Det är af yttersta vigt, att folklärarne, i sådan egenskap uppfylla sin bestämmelse; att desse bilda människorna till sedlighet, och att deras åtgärd ej stadnar vid blotta ceremonier, - utan förnuft - utan syftemål.

XXI.

Lagstiftarne måste derföre stadga något i afseende på ungdomens moraliska danande; och folkläraren förpligtas, att bilda nationen — säga och utveckla sättet huru man skall blifva god medborgare och ädel människa.

XXII.

I förra afseendet böra de inplanta lydriad för lagarna, visa medborgare i följd af dem, sina skyldigheter -- men också visa dem deras rättigheter — med exempel af historien ställa för deras ögon de stater, der människovärde och rätt blifvit misshandlade och tryckta af våld och makt. Föreställa dem, hurusom patrioter vågat lif och blod emot tyranniet, och hurusom mensklighetens kraft länge tryckt, bryter bojan, för att återtaga den rätt, våldet nekade.

XXIII.

För medborgarens danande till god människa, bör folkläraren uppmuntra till inbördes kärlek och öfverseende med hvarandras ofullkomligheter. Visa honom, huru ingen lyckalighet är möjlig utan dygden; och i hvad förbindelse uppfyllandet af pligterna emot andra, stå till ens eget väl.

XXIV.

Korteligen, de böra utveckla allt, som bildar till godt barn, god fader, maka och människa. Mystiken hör alls intet till Sedoläran.

Sina litterära sysselsättningar afbröt Adlersparre aldrig, ehuru de väl behöfliga hvilostunderna emellanåt kunde tyckas något långa. De användes dock mer att ur goda arbeten hämta näring åt en efter upplysning ständigt hungrande ande, än såsom offer åt sysslolösheten. En granskare har sagt: *att ett begär efter beqväm översamhet låg ständigt som en regnsky öfver Georg Adlersparres för öfrigt klara själshorisont.* Huru det nu förhåller sig med denna »översamhet», vilja vi närmare skärskåda och tro oss bäst kunna gendrifva det haltande påståendet med att anföra de resultater, som, för att sätta tro till tillvitel-